

Najpierw mówi, potem czyta i pisze czyli o rozwoju kompetencji językowych dziecka

Mówienie, czytanie i pisanie to umiejętności, które wzbudzają zainteresowanie i wymagają trudu dzieci, koncentrują uwagę ich rodziców, stanowią podstawowe cele programów nauczania. Sprawne posługiwanie się językiem w mowie i piśmie stoi u podstaw wszechstronnego rozwoju człowieka i umożliwia kreowanie otaczającej go rzeczywistości. Dzięki niemu zdobywa on wiedzę i wchodzi w relacje z innymi ludźmi. Język umożliwia myślenie (wszak myślimy słowami), ułatwia komunikację, dostarcza wielu wzruszeń. O jego wartościach można by pisać niekończąc wiele, niech jednak zaledwie tych kilka nakreślonych powyżej stanowi kontekst rozważań o rozwoju kompetencji językowych dziecka.

Pod pojęciem *kompetencji językowych* będziemy rozumieć *świadome (zasad i intencji) oraz sprawne posługiwanie się językiem ustnym i pisany*. Język zaś zdefiniujemy jako *system umownych znaków prymarnie mówionych, wtórnie pisanych, służących danej społeczności do porozumiewania się*.

Oba terminy zwracają uwagę na dwie odmiany języka – jego formę ustną i pisaną. Władanie językiem oznacza więc opanowanie reguł posługiwania się mową i pismem, a choć w jednym i drugim wypadku dotyczą one tego samego języka, to stanowią zupełnie inny zbiór zasad. Ortofonja (normy dotyczące prawidłowego mówienia) to nie ortografia (reguły poprawnego pisania), stąd też wymowa i zapis wielu słów dalece się od siebie różnią (np. piszemy: *prośba*, wymawiamy: [proźba]). Kolejność etapów doskonalenia umiejętności językowych nie jest więc przypadkowa. Zanim dziecko przystąpi do poznawania liter wraz z umiejętnością ich nazwania i zapisu, najpierw uczy się mowy. Czynność ta, choć jest naturalną (człowiek ma genetyczną zdolność do mówienia) niejednemu dziecku sprawia wiele trudności. Najczęściej obserwujemy je w nieporadnym wymawianiu głosek, nierzadko mylonych z innymi lub nieprawidłowo brzmiącymi. Normy poprawnego mówie-

nia nie sprowadzają się jednakże tylko do artykulacji głosek. Odnoszą się one również do właściwego akcentowania i intonowania, utrzymania odpowiedniego rytmu wypowiedzi, tworzenia jej zgodnie z zasadami gramatyki, poprzez dobór słów ze znajomością ich znaczeń. Kształtowanie umiejętności mówienia w odróżnieniu od pozostałych kompetencji językowych do pewnego momentu ma pewną wyjątkowość. Zanim bowiem dziecko podejmie naukę w szkole, jego aktywność językowa przejawia się tylko w mówieniu. Dopiero na etapie nauczania wczesnoszkolnego mówieniu zaczął towarzyszyć związane z sobą pisanie i czytanie.

Kolejne etapy nauki języka wyrażają więc na fundamencie języka ustnego.

Poprawność mówienia zapowiada zatem zdolność rozwijania kompetencji językowych.

Będą nimi takie umiejętności, jak płynne czytanie, czytanie ze zrozumieniem oraz poprawne pisanie. Jeśli więc dziecko nie przejawiało trudności z posługiwaniem się językiem ustnym, należy się spodziewać, iż nie napotka na takowe również na drodze nauki czytania i pisanie.

Tym samym jednak trudności z mówieniem są często zapowiedzią przyszłych trudności w czynieniu kolejnych kroków przyswajania języka.

Często, ale nie zawsze. Trudności tych należy się spodziewać, jeśli przyczyną zaburzeń mowy był zaburzony słuch mowny, a zwłaszcza jeden z jego rodzajów – słuch fonematyczny (nazywany również fonemowym lub fonologicznym). Dla wyjaśnienia dodajmy, że słuch fizyczny warunkuje rozwój słuchu fizycznego, lecz nie jest z nim tożsamy. Bardzo dobry słuch fizyczny nie musi oznaczać znakomitego słuchu mownego, zupełnie analogicznie, jak nie oznacza on wybitnego, ani nawet dobrego słuchu muzycznego. Jeśli słuch fonemowy jest słaby, to percepcja języka jest znacznie ograniczona. Dziecko nie potrafi uchwycić dźwiękowego obrazu słowa, toteż będzie je wolniej zapamiętywało. Przełoży się to w sposób oczywisty na osłabioną pamięć słów. Dziecko, u którego słuch fonologiczny jest niewystarczająco ostry, myli np. głoski dyskretnie się różniące, zamienia więc głoski dźwięczne na bezdźwięczne, głoski szumiące (sz, ż, cz, dż) na syczące (s, z, c, dz), dźwięk „r” na „l”. Oczywiście na pewnym etapie rozwoju mowy substytucje te są zjawiskiem naturalnym, niemniej jednak w ostatnim stadium rozwoju języka (od 3 do 7 roku życia) powinny zostać skorygowane. Zaburzony słuch fonematyczny oznacza dla dziecka trudności z wysłuchaniem, z jakich głosek składa się słowo, ma więc ono kłopoty z analizą oraz syntezą sylabową i głoskową. Czynności te, nazywane psychologicznymi, stanowią istotny obszar aktywności w złożonym procesie psychomotorycznym, jakim są nauka czytania i pisanie. Ich upośledzenie jest równoznaczne z wielkim wysiłkiem, jakiego dziecko dokonuje podczas

PROFILAKTYKA, DIAGNOSTYKA, TERAPIA

Zapraszamy na konsultację z logopedą

od poniedziałku do piątku
w Poradni Dzieci i Młodzieży
przy ul. Balkonowej 2

Zapisy bezpośrednio w rejestracji
lub pod nr tel. **22 777 00 53**

odczytywania znaków pisarskich (liter) i prób powiązania ich w wyraz o określonym znaczeniu. Wolniejsze będzie więc tempo czytania, niewłaściwe będzie też rozumienie czytanego tekstu. Tak jak czytanie, również pisanie (zwłaszcza to ze słuchu) będzie wiązało się z wieloma porażkami. Dla dziecka ze słabym słuchem mownym słowa [półka] i [bułka], [kura] i [góra], [ród] i [lód], [tom] i [dom] mogą brzmieć tak samo, gdy nie odróżnia ono głoski „p” od „b”, „g” od „k”, „r” od „l”, „t” od „d”. Trudne też stanie się odróżnianie głoski „j” od „i”, głosek miękkich [ś, ź, ć, dź, ń] od zmiękczonej [si, zi, ci, dzi, ni], samogłosek nosowych „ą”, „ę” od połączeń samogłosek ze spółgłoskami nosowymi „om”, „em”, skomplikowane stanie się wysłuchiwanie różnic pomiędzy wyrazami takimi jak: [pana: panna], [wina: winna].

W diagnostyce zaburzeń mowy niezwykle więc istotne, z punktu widzenia rozwoju kompetencji językowych dziecka, będzie trafne rozpoznanie przyczyny tych zaburzeń. Jeśli zaś okaże się, że jest nią deficyt słuchu fonematycznego, wówczas w procesie terapii niezbędne jest jego wyostrzenie.

Terapia spełni wtedy swoją funkcję zasadniczą – skoryguje wady wymowy oraz dodatkową, choć nie mniej ważną – profilaktyczną. Będzie skutecznie przeciwdziałała trudnościom w nauce czytania i pisania.

Objawy tych trudności warto rozpoznać już u dzieci w wieku przedszkolnym, wówczas, kiedy kompetencje językowe dziecka sprowadzają się do umiejętności mówienia. Wzmocnienie tej sprawności przygotowuje dziecko do podjęcia kolejnych etapów nauki posługiwania się językiem. Na pewno warto więc wzmocniać dziecko, gdy rozpoznano u niego opóźniony rozwój mowy, ale także wtedy, gdy w jego wypowiedzi widoczny jest ubogi zasób słownictwa i nieprawidłowa artykulacja wielu głosek Dziecko z grupy ryzyka trudności z nauką czytania i pisania ma kłopoty z zapamiętywaniem wierszyków i piosenek, często przekręca wyrazy, tworzy własne słowa, mówi niegramatycznie, a jego wypowiedzi są krótkie i mało urozmaicone składniowo. Z trudem przychodzi mu tworzyć wyrazy rymujące się, zapamiętywać i odtwarzać nazwy dni tygodnia, pór roku, posiłków, bezbłędnie powtarzać usłyszaną sekwencję kilku cyfr lub słów.

Mówiąc o kolejności nabywania kompetencji językowych przez dziecko, a rów-

nocześnie wskazując w tej chronologii na istotę czynności mówienia, trzeba tu jeszcze podkreślić, że komplementarna diagnostyka dziecka, u którego logopeda chce wykluczyć ryzyko trudności z nauką czytania i pisania zakłada wzięcie pod uwagę także i tych aspektów w rozwoju dziecka, które nie stały się przedmiotem refleksji w tym artykule. Zatrójkanym rodzicom niech wystarczy tymczasem ta namiastka wiedzy, że do obserwowanych sfer rozwoju należy również motoryka duża i mała, funkcje wzrokowe i uwaga. Dopelnieniem wniosków z obserwacji jest zaś rozmowa z rodzicem, który jest zawsze nieocenioną skarbnicą wiedzy o własnym dziecku. Na podstawie tych złożonych danych logopeda powinien postawić trafną diagnozę, zaproponować działania zaradcze, a jeśli to potrzebne, skierować rodzica do współpracujących z nim specjalistów. Tak rozumiana diagnostyka zrealizuje jedno z ważnych zadań logopedy, jakim jest czuwanie nad prawidłowym przebiegiem rozwoju mowy dziecka, a w ślad za tym nad właściwym następowaniem po sobie czynności mówienia, czytania i pisania.

dr Joanna Frąckiewicz
Logopeda – Przychodnia
ul. Balkonowa 2

SZCZEPIENIA OCHRONNE

Szanowni Pacjenci

Upzejmie informujemy, iż Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Lecznictwa Otwartego Warszawa-Targówek posiada w swojej ofercie dla dzieci i dorosłych szeroki wybór szczepień zalecanych zgodnych z Kalendarzem Szczepień.

Polecamy szczepienia przeciwko:

- żółtacze typu A (pokarmowej) i typu B (wszczepiennej)
- meningokokom grupy C (min.: sepsie, zapaleniu opon mózgowo-rdzeniowych i mózgu)
- wirusowi HPV (profilaktyka raka szyjki macicy)
- błonicy
- tężcowi
- krztuścowi
- polio
- odrze
- różyczce
- śwince
- ospie
- rotawirusom
- grypie
- pneumokokom

Zapraszamy do Gabinetów Zabiegowych i Punktów Szczepień, można w nich wykonać wskazane szczepienia oraz uzyskać szczegółowe informacje:

Dorośli

Gabinety Zabiegowe w Przychodniach:

- ul. Łojewska 6 tel. 22 811 42 91 wew.116
- ul. Poborzańska 6 tel. 22 51 98 526
- ul. Rembielińska 8 tel. 22 51 98 348
- ul. Tykocińska 34 tel. 22 51 82 665

Dzieci

Punkty Szczepień – Poradnie D w Przychodniach:

- ul. Łojewska 6 tel. 22 81 10 756
- ul. Rembielińska 8 tel. 22 51 91 311
- ul. Tykocińska 34 tel. 22 51 82 665
- ul. Poborzańska 6 tel. 22 51 98 530

SERDECZNIE ZAPRASZAMY